

PROSTITUTION I ISLAND

– LOVGIVNING OG SYNSPUNKTER

AF PROFESSOR RAGNHEIDUR BRAGADÓTTIR

*In recent years, prostitution has come under discussion in Iceland. This article describes the provisions on prostitution in Iceland's penal law, which makes it an offence to earn one's living by prostitution and to profit from the prostitution of others. New provisions on punishment for prostituting children and trafficking in human beings are discussed. In the conclusion, arguments for and against introducing the Swedish model into Icelandic law are considered.**

I. Indledning

I kølvandet på kvinders kamp for sand ligeberettigelse i begyndelsen af 70'erne fulgte en øget debat om forskellige lovovertrædelser, der især vender sig mod kvinder og børn: Vold i hjemmet og voldtægt samt andre seksualforbrydelser. Der blev i denne forbindelse foretaget en undersøgelse af vold i islandske familier, hvis resultater blev offentliggjort i 1982¹. Og i 1984 blev der nedsat et udvalg vedrørende status inden for efterforskning og behandling af voldtægtssager.

Debatten dengang angik ikke prostitution.² En undtagelse var dog en undersøgelse fra 1985, lavet af kriminologen Hansína B. Einarsdóttir, som vakte debat og almen opmærksomhed, idet forfatteren påviste, at der var organiseret prostitution i Reykjavík.

Da man i 1992 ændrede bestemmelserne i straffeloven om seksualforbrydelser, blev det i Altinget drøftet, hvilken indstilling lovgiverne skulle have til prostitution. Debatten om prostitution kom igen op til overfladen i midten af halvfemserne og da mere intens. Der er forskellige grunde til, at prostitution er blevet drøftet så meget i Island i det seneste årti. Hovedårsagen er, at prostitutionen er blevet mere synlig og tilgængelig end før. Globaliseringen har samtidig haft betydning for udvikling af sexindustrien og for, at der sker import af piger fra fattige lande til arbejde i vestlige stripklubber. Et øget brug af narkotika blandt unge mennesker og en mere dristig og grov behandling af seksualitet i massemedierne, f. eks. i reklamer, kan muligvis også have betydning herfor. Året 1995 regnes for at være det år, hvor seksualmarkedet kom til Island, og hvor telefonsex og stripklubber startede op.³ I årene 2000-2001 blev der offentliggjort tre rapporter omkring prostitution, udarbejdet

* Title in English: *Prostitution in Iceland: Legislation and Attitudes*. Original in Danish.

for Justitsministeriet. Der behandlede man bl.a. den eksisterende virkelighed i det moderne Island, og det blev bevist, at prostitution forefindes her i mange forskellige former. I 2003 offentliggjorde man undersøgelsen *Et seksualmarked i udformning*, der blev udarbejdet for Reykjavík kommune, hvor seksualmarkedet betragtes ud fra forretningsmæssige forudsætninger ved at undersøge den virksomhed, der finder sted på overfladen. Derudover har man ikke forsket meget i prostitution i Island, så information om udbredelsen af fænomenet er meget begrænset.

I det følgende redegøres gældende islandske bestemmelser om prostitution. Det er artiklens hovedtema, men jeg kommer også ind på den debat, der har fundet sted, og de holdninger, som er kommet frem om tiltag over for prostitution. Først vil der dog blive gjort rede for bestemmelsernes historiske udvikling.

II. Historisk oversigt

I den gamle islandske fristats lov, Grágás,⁴ var der bestemmelser om seksualforbrydelser. Straffen var skóggangur⁵ eller fjörbaugsgarður⁶ for at have samleje med en kvinde uden for ægteskabet – uanset om kvinden var ugift eller gift, eller om samlejet fandt sted med eller mod hendes vilje. Det var udelukkende frie og fastboende kvinder, der nød lovens beskyttelse. Kvinderne blev primært anset som en del af slægten, og overtrædelsen indebar derfor i højere grad en forbrydelse mod deres slægt end mod dem selv.⁷ Bestemmelser om prostitution i den form, som senere blev kendt, fandtes ikke. Det samme gjaldt for Jónsbók, islændingenenes lovbog, som blev vedtaget i 1281. I Jónsbók var der bestemmelser om seksualforbrydelser i Mannhelgisbálkur (et kapitel om retslig sikret personlig sikkerhed). Straffen for at voldtage en kvinde var dødsdom.⁸ Mænd, der bortførte kvinder eller tog dem til fange uden deres formynderes samtykke, blev betragtet som óbótamenn (personer som blev dømt til de hårdeste straffe), uanset hvordan kvindernes indstilling blev efter indledt samliv.⁹ Hvis kvinder lokkede børn eller andre kvinder til usædelighed, straffedes det med skóggangur eller fjörbaugsgarður eller anden straf (piskeslag).¹⁰ I 1564 blev Store Dom, Altingets lovgivende ret, vedtaget og året efter underskrevet af kongen. Den omhandlede sædelighedsforbrydelser, incest, utugt og skørlevned. Sædelighedsforbrydelser blev straffet med henrettelse, mændene blev halshugget, og kvinderne druknet.

Med tiden forældedes bestemmelserne i Jónsbók. I de første århundreder efter dens ikrafttræden var lovgivningen under indflydelse fra norske love. Men efter enevældens indførelse i 1262 fik den danske konge ubegrænset lovgivende magt. Da indledtes danske skikke, og islandske dommere begyndte at bygge deres domme på danske love, selv om de ikke var gældende for Island. Bestemmelserne i Christian V's Norske Lov fra 1687 om forbrydelser i familieforhold og mod kønssædeligheden var således ikke lovfæstet her i landet, men med en anordning angående forbrydelser

i Island fra 24. januar 1838 blev nærmest samtlige straffebestemmelser i Christian V's Danske Lov fra 1683 og – med nogle få undtagelser – også samtlige senere danske straffelove lovfæstet i Island. I Danske Lov var der bestemmelser om prostitution. Af § 30, 13. kapitel, bog 6 ses, at både køber og sælger af prostitution skal straffes: „Hvilken Mands-Person sig i Horehuus lader finde til Utugt at bedrive, og der antreffis, straffis første gang med otte Dagis Fængsel, anden Gang dobbelt saa længe. Qvindfolk, som sig i saadanne Huse opholde til Utugt, straffis med Kagen, eller settis i Spindehuset.“¹¹ Det fremgår klart, at man så mere alvorligt på kvindens end på mandens opførsel, eftersom straffen for hendes overtrædelse er en del strengere end hans. Det var endvidere strafbart ifølge Danske Lov at drive bordel, jf. § 5, 22. kapitel, bog 6, hvor det stod, at „De, som holde Horehuus, straffis med Kagen, og forvisis den Provincie, som de boe udj, eller settis i Spindehuset.“¹²

Islændingenenes første fuldstændige straffelov var Almen straffelov for Island fra den 25. juni 1869. Den erstattede Danske Lov og blev forfattet med den danske straffelov fra 1866 som forbillede. I denne lov er der en bestemmelse om straf for prostitution i §181, bestemmelse om bidrag til andres løsagtighed eller som egen indtægtskilde i §183 og bestemmelse om at lokke et barn til løsagtighed i §184.

Denne lov gjaldt, indtil straffelov nr. 19/1940¹³ trådte i kraft. Bestemmelser om prostitution fandtes i 1940-straffeloven i to kapitler. I kapitel XX om forbrydelser mod forsørgelsesregler og erhvervsvirksomhed sagdes i §181, at det var strafbart at forsørge sig selv på ulovlig vis, for eksempel ved løsagtighed eller at tjene til livets ophold ved kvinders løsagtighed. Straffen for denne overtrædelse var fængsel indtil to år. I kapitel XXII om sædelighedsforbrydelser var der en bestemmelse i § 206 om for vindings skyld at indbyde eller tilskynde til seksuel omgang eller at tjene på andres løsagtighed. Straffen for denne overtrædelse var fængsel i indtil fire år. Samme straf gjaldt for at indbyde, tilskynde eller bistå en person under 18 år til at søge erhverv ved løsagtighed og at bidrage til, at en person flytter fra landet i samme øjemed.

Der blev ikke foretaget nogen ændring af kapitel XXII de næste årtier. I 1984 blev ovennævnt udvalg nedsat med henblik på at undersøge status inden for efterforskning og behandling af voldtægtssager og at komme med forslag til forbedringer. Udvalget blev nedsat i forlængelse af en heftig samfundsdebat om voldtægt og offerets retsstilling, der opstod på grund af bestemte voldtægtssager, der fandt sted i Reykjavik i foråret 1984, og varetægtsfængsling af den sigtede i sagen.¹⁴ Udvalgets rapport udkom i 1989,¹⁵ og heri blev der fremsat forskellige forslag, bl.a. til ændring af kapitel XXII i straffeloven. I 1992 blev kapitlet mærkbart ændret i henhold til de oplysninger, der fremkom i rapporten, jf. lov nr. 40/1992. Bestemmelserne om prostitution blev dog indholdsmæssigt mindst ændret.

III. Bestemmelser om prostitution i straffelovens § 206, jf. § 13 i lov nr. 40/1992
 I straffelovens § 206, jf. § 13 i lov nr. 40/1992, er der en bestemmelse om strafansvar for prostitution. Da man udarbejdede ovennævnte ændringer i 1992, blev bestemmelsen om strafbarhed ved at forsørge sig ved prostitution flyttet fra kapitel XX om forbrydelser mod forsørgelsesregler og erhvervsvirksomhed til kapitel XXII om sædelighedsforbrydelser. Kapitlets overskrift blev endvidere ændret fra sædelighedsforbrydelser til seksualforbrydelser. Grunden til, at bestemmelsen om prostitution blev flyttet til kapitlet om seksualforbrydelser, var, at man fandt det naturligt, at bestemmelsen om denne forbrydelse stod i kapitel med andre bestemmelser, der handler om folks seksuelle frihed.

Den adfærd, der beskrives som strafbar i straffelovens § 206, kan deles i to. For det første forsørgelse ved prostitution, jf. § 206, stk. 1, og for det andet andres økonomiske udbytte af prostitution, jf. § 206, stk. 2-5. Ved lovændringen i 1992 blev bestemmelsen gjort uafhængig af køn, således at den omfatter både mænd og kvinder. Denne ændring gjaldt for alle bestemmelser i kapitlet om seksualforbrydelser i overensstemmelse med retsudviklingen i udlandet. Den, som sælger prostitution, kan derfor være enten kvinde eller mand, og det samme gælder for køberen. Således omfatter bestemmelsen både heteroseksuel og homoseksuel prostitution. Subjektivt kræves forsæt ifølge § 206, jf. §18 i straffeloven.

1. At forsørge sig ved prostitution

Ifølge straffelovens § 206, stk. 1, jf. § 13 i lov nr. 40/1992, straffes det med fængsel i indtil 2 år at forsørge sig ved prostitution. Minimumstraf nævnes ikke i bestemmelsen, og derfor gælder det almene minimum for fængselsstraf ifølge § 34 i straffeloven, nemlig 30 dage.

Bestemmelsen i straffelovens § 206, stk. 1, er indholdsmæssigt enslydende med den ældre bestemmelse, ud over at den tidligere anvendte begrebet løsagtighed. Begrebet prostitution kom først ind i islandsk lov med lovændringen i 1992. Ingen af begreberne, løsagtighed eller prostitution, defineres i loven eller i bemærkningerne hertil. Ved definition af begrebet prostitution må man gå ud fra den almindelige sprogbrug, således at prostitution indebærer, at den ene part modtager betaling fra den anden for seksuelle ydelser. Det er underordnet, om betalingen er penge eller andre værdier. Jónatan Þórmundsson har defineret begrebet prostitution således, at det "bruges om den adfærd, at en mand eller kvinde giver en anden, mand eller kvinde, adgang til sin krop for nogen form af kønslig omgang mod betaling."¹⁶

Prostitution er kun strafbart, hvis udøveren helt eller delvis forsørger sig derved. Det betyder, at det ikke er strafbart at have seksuel omgang mod betaling én eller nogle få gange. Strafbart bliver det først, hvis det udøves i så stort et omfang, at indkomsten herfor udgør en betydelig del af udøverens samlede indkomst.

Inden ændringen af straffeloven i 1992 var der en bestemmelse i lovens § 207 om, at den, der mod betaling har seksuel omgang med en anden person af samme køn straffes med hæfte eller fængsel i indtil 2 år. Denne bestemmelse indeholdt ikke ovennævnte krav om forsørgelse. Man kan derfor konkludere, at det har været tilstrækkeligt at have seksuel omgang én enkelt gang, for at gerningen blev strafbar. Derfor er det klart, at straffen har været hårdere for homoseksuel end heteroseksuel prostitution.¹⁷ Bestemmelse om homoseksuel prostitution blev ophævet med lov nr. 40/1992.

For at prostitution kan finde sted, kræves der to parter, køber og sælger. Når en strafbar handling på den måde kræver to parter, tales der om *concursum necessarium*. I loven gøres enten begge parter andel strafbar eller kun den ene parts andel nævnes. I sådanne tilfælde drages den modsætningslutning fra bestemmelsen, således at den parts andel, som ikke nævnes, er ustrafbar. Her gælder dette § 206. Det at købe ydelsen er ikke strafbart.

Straffelovens § 206, stk. 1, er endnu ikke prøvet ved Højesteret, men i efteråret 2003 faldt der en dom i Reykjaness underret, hvor en kvinde blev idømt 3 måneders betinget fængsel og bøde på 500.000 ISK for at have forsørget sig ved prostitution.

Reykjaness underret 31. oktober 2003 (nr. S-859/2003): Kvinden X blev tiltalt for at have forsørget sig og sin samlever, Y, ved prostitution. Det kunne bevises, at hun i perioden juni 2002 til februar 2003 har ydet et stort antal mænd sex, samlejer eller andre seksuelle ydelser, i sit hjem, på et pensionat og i en garage tilhørende et beboelseshus i Hafnarfjörður. Hun annoncerede denne service på sin hjemmeside som erotisk massage, samleje og oral-sex. Hendes indtægter for dette erhverv var mindst 9.000.000 ISK i nævnt periode, og de penge brugte hun til at betale gæld, til renovering og drift af sit og samleverens hjem, til køb af en ny bil og til en rejse til Kreta. X krævede frifindelse på grundlag af, at der i stk. 1 i straffelovens § 206 ikke var en brugbar strafferegulering, og at bestemmelsen var i modstrid med almen opfattelse i samfundet og var en anakronisme og genspejlede forældede synspunkter. Desuden var bestemmelsen i modstrid med bestemmelser om ligeberettigelse og erhvervsfrihed. Disse synspunkter blev ikke godtaget, og X blev dømt for overtrædelse af straffelovens § 206, stk. 1. Ved straffens fastsættelse blev det fremhævet, at man ikke støtter sig til præcedenstilfælde. Hendes virksomhed har været omfattende, men formildende omstændigheder er, at hendes samlever har deltaget aktivt i den. I øvrigt anså man ikke, at X's omstændigheder var formildende for straffen. Der var ingen oplysninger om, at fattigdom eller anden social nød, f. eks. alkohol- eller narkoproblemer, skulle have ført hende ud på denne løbebane, og ifølge hendes dagbøger opsagde hun sit arbejde, da prostitutionen, som hun tiltales for, begyndte.

I straffelovens § 209 er der en bestemmelse om krænkelser af blufærdigheden. I den angives, at den, som ved uterligt forhold krænker blufærdigheden eller giver offentlig forargelse, straffes med fængsel i indtil 4 år, men indtil 6 måneder eller bøde under formildende omstændigheder. Det er tænkeligt at denne bestemmelse kunne omfatte gadeprostitution.

2. Andres udbytte af prostitution

Ifølge straffelovens § 206, stk. 2.-5, jf. § 13 i lov nr. 40/1992, er forskellige former for udbytte af prostitution strafbart. I denne del af § 206 bruges begrebet prostitution ganske vist ikke, men et ældre begreb, løsagtighed. Det er en skønssag, om dermed menes nøjagtig det samme som med begrebet prostitution. Nogle har hævdet, at løsagtighed omfatter flere ting end prostitution, og den opfattelse er i overensstemmelse med almindelig sprogbrug. Formålet med at bruge begrebet løsagtighed i stedet for prostitution i § 206, stk. 2-5, er da formodentlig at lade bestemmelserne omfatte flere former for adfærd end prostitution. Jeg anser det dog som tvivlsomt, om det kan lade sig gøre. Løsagtighed er et meget rummeligt og i virkeligheden ganske uklart begreb, som egner sig dårligt i en bestemmelse, der indebærer straf. Den adfærd, der erklæres strafbar i § 206, stk. 2-5, udøves i berigelseshensigt. Dette er bestemmelser om straf af de personer, som er mellem-mænd ved andres prostitution.

For det første er det strafbart at ernære sig eller forsørge sig ved andres løsagtighed, jf. § 206, stk. 2. Denne bestemmelse vender sig mod såkaldte bordelværter, og formålet er at forhindre, at de kan tjene på andres løsagtighed. Desuden er det meningen at forhindre, at alfonser kan gøre enkelte individer personligt afhængige af dem, eventuelt ved brug af vold og trusler. Det er ikke en forudsætning, at den som lever af en andens prostitution, medvirker til, at det foregår. Det at modtage penge, som anskaffes ved prostitution, af en størrelsesorden, så man forsørger sig herved, er strafbart, selv om modtageren er imod prostitutionen. Det er dog en nødvendig forudsætning, at modtageren ved, hvordan pengene anskaffes, da der subjektivt kræves forsæt ifølge § 206. I førnævnte Reykjanes underrets dom blev kvindens samlever idømt 6 måneders betinget fængsel for overtrædelse af denne bestemmelse.

Reykjanes underret 31. oktober 2003 (nr. S-859/2003): Y, X's samlever, blev tiltalt for a) i sidste halvdel af året 2002 til februar 2003 at have forsørget sig ved de indtægter, som X skaffede ved prostitution (§ 206, stk. 2) og b) at have assisteret hende ved virksomheden ved at opdatere hendes hjemmeside, tage billeder af hende, som vistest der, og behandle forskellige finansielle anliggender knyttet dertil (§ 206, stk. 1, jf. §22, medvirken til X's overtrædelse). Hans overtrædelse ansås for at være bevist, og § 206, stk. 2, absorberer medvirken i overtrædelse af § 206, stk. 1. Ved strafudmålingen så man på, at han har medvirket til, at hun begyndte denne strafbare virksomhed, og med sin optræden hjulpet direkte med til at vedligeholde den. Man henviste endvidere til straffelovens § 70, stk. 1, nr. 6 til sidestilling, hvor der står, at ved strafudmåling skal man se på forsættets styrke. Tiltalte var ikke blevet straffet for overtrædelse af straffeloven de sidste 7 år, og han og X havde indgået et ægteskab, da dommen blev afsagt. Derfor blev dommen gjort betinget. En ud af de tre dommere afgav dissens. Han var enig med flertallet af dommerne, men ønskede, at kun halvdelen af Y's straf blev gjort betinget. Argumentationen for det var virksomhedens alvor, som Y havde medvirket aktivt til at opbygge og vedligeholde.

For det andet er det strafbart at indbyde, tilskynde eller bistå en person under 18 år til at søge erhverv ved løsagtighed, jf. § 206, stk. 3. Denne bestemmelse er indholdsmæssigt enslydende med den ældre bestemmelse. I bemærkninger til lovforslaget stod, at det drejede sig om en handling, der sigter mod at fordærve børns og unges moral.¹⁸ Denne handling er strafbar, selv om den ikke er for vindings skyld.

For det tredje er det strafbart at bidrage til, at en person flytter fra landet eller til landet i det øjemed at tjene til livets ophold ved løsagtighed, hvis denne person er under 21 år eller ikke er bekendt med hensigten med rejsen, jf. § 206, stk. 4. Her drejer det sig om to slags tilfælde. På den ene side at være mellemmand ved, at en person under 21 år flytter fra et land til andet for at tjene til livets ophold ved løsagtighed. Aldersgrænsen på 21 år er uændret fra loven fra 1940; men dengang blev man myndig som 21-årig. Nu bliver unge myndige ved 18 års alderen, men lovgiveren har alligevel ikke set anledning til at ændre aldersgrænsen i bestemmelsen om prostitution. Personer under 21 år er så unge, at det er naturligt, at lovens beskyttelse omfatter dem. Det er underordnet, om den unge er bekendt med rejsens hensigt. Derfor ville hans/hendes samtykke ikke være diskulperende. På den anden side er det som nævnt også strafbart at medvirke til, at en person over 21 år flytter land for at tjene til livets ophold ved løsagtighed, hvis vedkommende ikke er bekendt med denne hensigt med rejsen. Hvis vedkommende er bekendt med rejsens hensigt, er gerningen ikke strafbar. I andre tilfælde er adfærden strafbar for mellemmanden.

For det fjerde er det strafbart at bidrage ved indbydelse, tilskyndelse eller mellemkomst til, at andre har samleje eller anden kønslig omgængelse mod betaling eller at bruge andres løsagtighed som indtægtskilde, f. eks. med udlejning af lokaler eller andet, jf. § 206, stk. 5. I denne bestemmelse nævnes udlejning af lokaler som eksempel på at gøre andres løsagtighed til sin indtægtskilde. I bemærkningerne til lovforslaget som ændrede bestemmelsen om prostitution i 1992 står, at det f. eks. kan dreje sig om at skaffe unge personer til deltagelse i erotiske film eller mellemkomst ved, at en person, der er afhængig af narkotika, har samleje mod betaling en eller flere gange.¹⁹ Fire domme angående denne bestemmelse er fældet i Højesteret. De stammer alle fra 1950'erne,²⁰ undtagen én fra 1990.

H. 1990:305: En mand, J, blev tiltalt for at have formidlet prostitution for vindings skyld ved i året 1988 indtil februar 1989 flere gange at have formidlet, at folk havde samleje, enten hjemme hos ham eller andre steder. Han modtog penge af kunderne for formidlingen, og i de tilfælde, hvor denne adfærd fandt sted hjemme hos ham selv, lejede han et værelse ud herfor. Han havde til dette formål fem navngivne piger i sin stald og formidlede kontakt til mænd, som henvendte sig til ham efter en annonce fra ham. Ved forhør beskrev han sin virksomhed således, at han har formidlet kontakt mellem alkoholikere, så at de har kunnet drikke alkohol sammen og have sex. Han sagde, at pigerne var i så dårlig forfatning på grund af alkoholindtagelse, at de ikke anede meget om, hvad de gjorde. Han blev dømt skyldig, jf. dagældende § 206, stk. 1 (nu stk. 5 i samme §). Hans straf blev udmålt til 6 måneders fængsel, deraf 3 måneder betinget i 3 år.

Straffen for hele denne mellemkomst i § 206, stk. 2.-5, er fængsel fra 30 dage og indtil 4 år. Straffemaksimum er højere end straffemaksimum for at forsørge sig ved prostitution. Dermed lægger lovgiveren vægt på, at mellemkomsten indebærer udnyttelse af en anden persons sociale, mentale og fysiske nød for vindings skyld. Overtrædelse af § 206, stk. 5, straffes dog med op til et års fængsel under formildende omstændigheder.

3. Gentagelse

I straffelovens § 208 er der en bestemmelse om gentagelsesvirkning. Hvis en mand, som er skyldig i overtrædelse af § 206, tidligere er blevet dømt for overtrædelse af denne bestemmelse eller til fængselsstraf for en berigelsesforbrydelse, har den dom en gentagelsesvirkning angående straf for den nye overtrædelse af § 206, således at straffen kan forhøjes med indtil det halve. For at den ældre dom har denne virkning, skal forudsætningerne for gentagelsesvirkningen i straffelovens § 71²¹ være fyldestgjort.

IV. Prostitution over for børn

Med lov nr. 14/2002 blev der tilføjet et nyt stk. til straffelovens § 202, der handler om seksualforbrydelser mod børn. I dette nye stk., som er § 202, stk. 4, står, at den, der betaler et barn eller en person under 18 år vederlag for at have samleje eller anden kønslig omgængelse, skal idømmes fængsel i op til 2 år. Man fandt det nødvendigt at tilføje denne bestemmelse i straffeloven, selv om der allerede var bestemmelser om forbud mod seksuel omgang med børn under 14 år og forbud mod at lokke unge under 18 år til seksuel omgang, foruden bestemmelser i loven om værn af børn og unge. Dette blev gjort både i overensstemmelse med lignende bestemmelser i de andre nordiske lande såvel som på grund af oplysninger, der fremkom i de undersøgelser, der er gennemført om bl.a. unges prostitution i Island, jf. indledningen. Med bestemmelsen har man endvidere opfyldt internationale forpligtelser, jf. FN's børnekonvention, som Island har ratificeret.

Forbuddet i § 202, stk. 4, mod samleje og anden kønslig omgængelse med børn under 18 år mod betaling er uden forbehold. Det er ikke en forudsætning, at barnet er blevet forført eller ledt i moralsk fordærv. Det er underordnet, hvis barnet har taget initiativet til kontakten. En enkelt gang er det tilstrækkelig for, at adfærden er strafbar, og derfor er det ikke nødvendigt, at det drejer sig om en del af en organiseret prostitution. Vederlaget kan være penge eller andre værdier, som betales af gerningsmanden eller en tredjemand. Subjektivt kræves forsæt, men ifølge straffelovens § 204 er en overtrædelse også strafbar, hvis den udøves i uagtsomhed om offerets alder. Denne bestemmelse er aldrig blevet prøvet ved domstolene.

V. Trafficking

I 2003 blev der tilføjet en bestemmelse i straffeloven om trafficking, § 227 a, jf. § 5 i lov nr. 40/2003. Bestemmelsen blev indført for at opfylde forpligtelser i to internationale konventioner. Det er på den ene side FN's konvention mod international og organiseret kriminalitet fra den 15. november 2000 (Palermo-konventionen) og dens protokol om handel med mennesker, især kvinder og børn, og på den anden side protokollen i FN's børnekonvention om salg af børn, børneprostitution og børnepornografi. Ifølge straffelovens § 227 a straffes handlinger, der angår seksuel udnyttelse af en person, tvangsarbejde eller fjernelse af et organ, med fængsel i op til 8 år. De handlinger, der indgår i trafficking, var i forvejen strafbare, f. eks. ulovlig tvang og frihedsberøvelse, men strafbeskyttelsen forstærkes med bestemmelsen om trafficking. Bestemmelsen ligner meget den danske bestemmelse om samme emne. Denne bestemmelse er ikke blevet afprøvet for domstolene, men i december 2003 faldt der 6 domme i Højesteret i sager, hvor meget tyder på, at 6 kinesere har været ofre for trafficking. Her gengives én af dommene som eksempel.

H. 11. december 2003 (nr. 449/2003): X, 25 årig kinesisk pige, blev tiltalt for dokumentfalsk for, ved ankomsten til Keflavík fra Stockholm, at have fremvist et falsk japansk pas til at skuffe i retsforhold og dermed at komme ud af Schengen-området og til USA. Det var lykkedes hende at komme til Island ad omveje, og hun havde lovet en mand i Thailand, der skaffede hende en billet til USA, at betale ham 20-30.000 US-dollars for hjælpen, en sum som hun anså at kunne indtjene på 2-3 år i USA. X tilstod dokumentfalsk (straffelovens § 155). Straffen blev udmålt til 30 dages fængsel i underretten og blev gjort betinget bl.a. på grund af, at underrettsdommeren anså, at hendes rejsemåde og alle omstændighederne pegede henimod, at hun har været offer for trafficking. Højesteret så på den anden side på, at pas er en officiel identifikation, som det er vigtigt at kunne stole på i kontakt mellem mennesker og nationer. Ifølge straffelovens § 155, stk. 1, skal straffens forhøjes, hvis et forfalsket dokument bruges som et offentligt dokument. Selv om X har ønsket at finde et bedre liv og købt passet af nogen, som har udnyttet hende økonomisk, kan man ikke se bort fra, at hun brugte et forfalsket dokument for at komme illegalt ind i landet. Under hensyn til overtrædelsens natur og dens alvorlighed samt til almenprævention blev straffen udmålt til 30 dages ubetinget fængsel.

VI. Politivedtægter

I loven om politivedtægter nr. 36/1988 står der i § 3, at der i kommunale politivedtægter skal være en bestemmelse om det, som angår en almen fred og ro i samfundet, bl. a. orden og sædelighed i og ved offentlige steder. I politivedtægt for Reykjavík kommune, § 3 fra den 3. juli 2004, står, at ingen må chikanere en anden person på offentlige steder eller udvise usædelig optræden. Overtrædelse af vedtægtens regler straffes med bøde, jf. § 30, hvis ikke en strengere straf pålægges ifølge en anden lov. Gadeprostitution kunne falde under denne bestemmelse.

I Justitsministeriets rapport om prostitution i Island oplyses det, at prostitution finder sted i forbindelse med stripklubbernes virksomhed. Endvidere peger meget på, at piger fra bestemte lande uden for EØS-området tager job i de stripklubber, der er tilknyttet prostitution.²² På grund af den begrundede mistanke om prostitution på disse steder blev der gjort en ændring af dagældende politivedtægt for Reykjavík, nr. 625/1987 den 2. juli 2002, der indebar, at det blev forbudt stripperne på de steder, hvor stripdansen er tilladt, at gå rundt mellem tilskuerne og at danse for private.²³ En forstander for en restaurant, som drev natklub, hævdede, at med denne ændring af politivedtægten skadede man hans erhvervsfrihed, som er beskyttet af § 75 i grundloven. Han mente, at hans virksomhed var lovlig ifølge lov nr. 67/1985 om restauranter og hoteller, hvor en natklub i § 9 defineres som en restaurant, hvor hovedvægten lægges på servering af alkohol og opvisning af stripdansen i erhvervsøjemed. Lov om politivedtægter nr. 36/1988 gav ikke myndighederne hjemmel til at indskrænke denne ret. Han anlagde en sag mod staten og Reykjavík kommune for at få anerkendt, at den nævnte ændring af politivedtægten var ugyldig. Hans krav blev taget i betragtning i underretten. I Højesterets dom fra den 20. februar 2003 (nr. 542/2002) står der bl.a.:

„Sagsøgtes offentlige tilladelse omfatter driften af en natklub. Det indebærer tilladelse til, at stripdansen kan foregå i restauranten, men den slags dans er ikke nærmere defineret i loven. Selv om stripdansen er tilladt ifølge loven, er det alligevel tilladt at indskrænke den erhvervsvirksomhed alment på grund af sædelighed og almen fred og ro i samfundet. Førnævnte bestemmelser i lov nr. 36/1988 indebærer en klar hjemmel til at sætte regler derom i en politivedtægt, og det er politiets pligt at holde opsyn med, at reglerne overholdes, og at der ikke finder strafbare handlinger sted i restauranter. Private stripshows finder sted i lukkede rum inde i restauranten, og der kan et sådant opsyn ikke finde sted. Den ændring i Reykjavíks politivedtægt, der her omtales, indbærer ikke et forbud mod nøgendans, men det betinges kun, at stripdanseren forbydes at lukke døren til sig og kunden, mens opvisningen finder sted, og at gå rundt mellem tilskuerne. Dette er en generel regel i overensstemmelse med bestemmelser i lov nr. 36/1988 og gør det muligt for myndighederne at følge med i opvisning af nøgendans og at konstatere, at almen fred og ro og sædelighed holdes i hævd, og at strafbare handlinger ikke finder sted i natklubber. Sagsøgtes tilladelse til at drive natklub kan derfor ikke indbære en tilladelse til, at han lader såkaldt privatdans foregå i et lukket rum i restauranten, eller at tillade en færdsel blandt tilskuerne. Disse aspekter i sagsøgtes virksomhed falder derfor ikke under den virksomhed, der nyder beskyttelse i grundlovens § 75. Allerede af den grund frifindes appellanten for sagsøgtes krav, og andre sagsforhold kan ikke føre til anden konklusion.”

De nye bestemmelser i politivedtægten og Reykjavík kommunes politik om ikke at give tilladelse til drift af natklubber, med mindre deres virksomhed tillades i byplanlægningen, har medført, at der kun drives to stripklubber i Reykjavík i stedet for – som tidligere – syv (året 2000).²⁴ Feltstudier på stederne peger dog på, at bestemmelsen om forbud mod privatdans samt dansernes færdsel mellem gæsterne overtrædes.²⁵

VII. Synspunkter de lege ferenda

Da man ændrede straffelovens kapitel om seksualforbrydelser i 1992, medførte det en heftig debat i Altinget om det retmæssige i at straffe dem, som forsørger sig ved prostitution. Altingets generaludvalg deltes i sin indstilling til sagen, hvor flertallet anså, at adfærden fortsat skulle være strafbar,²⁶ mens mindretallet var af modsat mening.²⁷ De af Altingets medlemmer, som ville ophæve bestemmelsen, nævnte især som argument, at prostitution hovedsagelig udøves af mennesker i stor nød, f. eks. i forbindelse med brug af narkotika, og at, såfremt prostitution kriminaliseres, ville det mindske sandsynligheden for, at de prostituerede ville anmelde seksualvold på grund af angst for at afsløre deres virksomhed. Desuden fremførtes, at det var underligt kun at straffe sælgeren af prostitution, men ikke køberen.²⁸

Som det tidligere er fremgået, blev der udarbejdet tre rapporter om prostitution for Justitsministeriet i årene 2000-2002. De handlede om lovgivning om prostitution og pornografi i Island og de andre nordiske lande, prostitution og dens sociale miljø og veje til forbedringer vedrørende pornografi og prostitution. De undersøgelser, som lå bag, viste prostitution i forskellige former, derunder blandt unge narkomaner, organiseret prostitution blandt voksne, gadeprostitution og prostitution i forbindelse med stripklubber. På samme tid, som disse rapporter blev offentliggjort, fremlagde man i Altinget et lovforslag til ændring af straffelovens § 206, men det blev ikke vedtaget.

Lovforslaget blev også fremlagt i efteråret 2003, denne gang af alle kvinder i Altinget med undtagelse af Selvstændighedspartiets kvindelige repræsentanter. I lovforslaget, som fik stor medieomtale, foreslog man nogle ændringer af straffelovens § 206. Den vigtigste og mest omstridte var at indføre den såkaldte svenske model, d.v.s. at straffe køberen af prostitution. Samtidig ønskede man, at det at forsørge sig ved prostitution ikke længere skulle være strafbart.

Lovforslagets § 206, stk. 1, siger, at den som betaler for seksuelle ydelser af nogen slags, skal straffes med fængsel indtil 4 år. Jeg anser, at en bestemmelse som denne næppe kan regnes for en gyldig strafferegulering på grund af dens uklarhed. I de seneste år har domstolene skærpet kravene til straffereglernes klarhed og utvetydighed. Disse krav er eksempler på den indflydelse, som øget vægt på menneskerettigheder har haft på strafferetten. Europas Menneskerettighedsdomstol har netop lagt vægt på, at strafferegler er klare og tilgængelige. Hvis straffebestemmelserne ikke er tilstrækkeligt klare og entydige, er der fare for, at domstolen ikke gør brug af dem. Således er der nye eksempler på, at Højesteret har frikendt for en overtrædelse, da bestemmelseernes ordlyd var for almen og ikke tilstrækkelig entydig og klar. Seksuelle ydelser er tydeligvis et meget rummeligt begreb og slet ikke klart og entydigt. Og sagen bliver ikke klarere af de følgen ord: „... af nogen slags”.

I lovforslagets § 206, stk. 4, tales der om strafbarheden i at medvirke til, at folk flyttes til eller fra landet med det formål at deltage i nogen form for porno- eller seksualindustri. Disse begreber forklares ikke i lovforslaget og heller ikke i bemærkningerne til lovforslaget. Der står det derimod, at ordlyden "at tjene til livets ophold ved løsagtighed" i nugældende lov, bør ændres til at "deltage i enhver form for porno- og seksualindustri". Her anser jeg, at man går længere end kun at ændre ordlyden. Meningen med bestemmelsen i lovforslaget er en helt anden og mere omfattende end i nugældende bestemmelse. I bemærkningerne til lovforslaget siges med rette, at ingen af begreberne, prostitution eller løsagtighed, er blevet defineret i lovteksten, og man drager den konklusion, at det har været svært for politimyndigheder og domstole at arbejde efter lovens bogstav. Jeg anser dette for en tvivlsom konklusion. At der kun er afsagt få domme, er i højere grad et resultat af, at få sager om forsørgelse ved prostitution er kommet til politiets kendskab, og desuden kan anklagemyndigheden bestemme at ophæve en sag, hvis almeninteressen ikke kræver retsforfølgelse, eller gerningsmandens sociale omstændigheder er sådanne, at der ikke er grund til tiltale. Og hvis begreberne prostitution og løsagtighed er uklare, som her antydes, er begreberne seksuel ydelse og enhver form for seksualindustri endnu mere uklare. I lyset af førnævnte synspunkter samt Højesterets indstilling er det mildest talt tvivlsomt at disse bestemmelser er klare nok til at være gyldige strafferegler.

Lovforslaget er ikke blevet vedtaget. I november 2004 nedsatte justitsministeren et udvalg med repræsentanter fra alle partier i Altinget. Uvalget overvejer nu, om man skal indføre det svenske model.

VIII. Slutord

Jeg tror, at de fleste i Island er enige om, at det skal være strafbart at formidle eller udnytte andres prostitution. Sådanne bestemmelser har vi allerede i loven. Der hersker ingen uenighed om, at prostitution og alle former for seksuel adfærd over for børn og unge samt trafficking skal være strafbart. Om dette har vi også nye bestemmelser i straffeloven. På den anden side er der delte meninger om, hvordan man skal behandle de voksne, som sælger eller køber seksuelle ydelser. Salg af sex har længe været strafbart. Men man kan sætte et spørgsmålstejn ved, om det er i overensstemmelse med en moderne indstilling at straffe for dette, når begge parter er voksne mennesker, som ved, hvad de gør, og at adfærden foregår med begge parters fulde samtykke og vilje. Hvilke interesser værner vi om med disse straffebestemmelser? Ud fra disse synspunkter anser jeg det for rigtigt, at man overvejer, om man ikke bør ophæve straffelovens § 206, stk. 1, om strafbarheden ved at forsørge sig ved prostitution. Dette gælder i endnu højere grad, hvis man regner med, at de, som sælger prostitution, handler i nød.

Angående idéer om at straffe købere af prostitution anser jeg det for vigtigt at gå forsigtigt frem med lovændringer og ikke ændre kun for ændringens skyld eller fordi, andre har gjort det. Man har ikke fået den erfaring af den svenske model, at det kan retfærdiggøres at ændre vores lov under henvisning hertil.²⁹ Desuden har jeg påpeget de ulemper, der efter min mening er i lovforslaget ud fra strafferetslige synspunkter. Det findes også andre og formodentlig meget mere effektive udveje for at mindske prostitution end at straffe køberne. Straf har i sig selv aldrig været en heldig måde at løse sociale problemer på. Man må afdække roden til problemet og prøve at forhindre, at mennesker havner i prostitution. Børn og unge, der bliver udsat for seksuel vold, vanrøgt eller anden mishandling, er en risikogruppe, der kan havne i prostitution. Markedsføring af sex forøger endvidere sandsynligheden for, at disse risikogrupper begynder at prostituere sig. Derfor skal man forebygge problemet, prøve at beskytte disse børn og unge, holde opsyn med strip- og natklubbers virksomhed og arbejde mod den indstilling til seksualliv, som de står for. Med en positiv og sund belæring og oplysning om sex kan man ændre den samfundsmæssige indstilling og formindske efterspørgslen efter prostitution. I indledningen til bemærkningerne til straffeloven af 1940 står de ord, som jeg vil gøre til mine slutord. Der står bl.a., at man ikke kan antage, at straf er egnet til at forbedre tankegangen hos den, der udsættes derfor. Den er en tiltrængt nødløsning, men for at opdrage til sand lovlydighed findes der andre og bedre metoder. Disse ord gælder også nu, 65 år efter, at de blev skrevet.

Litteratur:

- Alþingistíðindi (Altingstidende):
 1939, A-deild (A-del).
 1991-92, A-deild (A-del).
 1991-92, B-deild (B-del).
- Drífa Snædal: *Kynlífsmarkaður í mótun*. (Sexmarked i udformning). Umsjón: Hildur Jónsdóttir, jafnréttisráðgjafi Reykjavíkurborgar. (Administration: Hildur Jónsdóttir, Reykjavík kommunes ligeberettigelseskonsulent). Reykjavík oktober 2003.
- Grágás. *Lagasafn íslenska þjóðveldisins*. (Den islandske fristats lovsamling). Red. Gunnar Karlsson, Kristján Sveinsson og Mörður Árnason. Reykjavík 1992.
- Jónatan Þórmundsson: *Vændi*. (*Prostitution*). Morgunblaðið 20. marts 1980.
- Jónatan Þórmundsson: *Um kynferðisbrot*. (*Om seksualforbrydelser*). Skýrsla nauðgunarmálanefndar. (Voldtægtsudvalgets betækning). Udgiver: Justitsministeriet. Reykjavík 1989.
- Jónatan Þórmundsson: *Viðurlög við afbrotum*. (Strafferetlige sanktioner mod forbrydelser). Reykjavík 1992.
- Jónsbók Kong Magnus Hakonssons Lovbog for Island. Udgivet efter Haandskrifterne ved Ólafur Halldórsson. Genoptrykt efter udgaven 1904. Odense 1970.
- Kong Christian den Femtes Danske Lov af 15. April 1683. Udgivet paa Grundlag af V.A. Sechers Tekst Udgave ved Stig Juul. København 1949.

- Lagasafn handa alþýðu. (Lovsamling for almenheden). Andet bind (1841-1872). Reykjavík 1887.
- Lúðvík Ingvarsson: Refsingar á Íslandi á þjóðveldistímanum. (Straf i Island i fristatens tid). Reykjavík 1970.
- Ragnheidur Bragadóttir: *Kynferðisbrot skv. 196. gr. hgl. (Seksualforbrydelser jf. straffelovens §196)*. Lögberg. Rit Lagastofnunar Háskóla Íslands. Reykjavík 2003.
- Skýrsla nefndar sem falið var að gera tillögur um úrbætur vegna kláms og vændis. (Rapport fra et udvalg der blev nedsat til at komme med forslag til forbedring indenfor pornografi og prostitution). Justits- og kirkeministeriet. Reykjavík 2002.
- Skýrsla Sólveigar Pétursdóttur dómsmálaráðherra um samanburð á lagaumhverfi á Íslandi og annars staðar á Norðurlöndum varðandi löggjöf og eftirlit með klámi, vændi o. fl. (Justitsminister Sólveig Pétursdóttirs rapport om sammenligning af lovmiljø i Island og andre steder i Norden angående lovgivning og opsyn med pornografi, prostitution m. m.). Fremlagt for Altinget på den 126. lovgivende forsamling 2000-2001. Forfatter: Svala Ólafsdóttir. Reykjavík 2000.
- Vændi á Íslandi og félagslegt umhverfi þess. (Prostitution i Island og dets sociale omgivelser). Áfangaskýrsla. Rannsóknir og greining ehf og dóms- og kirkjumálaráðuneytið. Reykjavík 2001.
- Þórður Eyjólfsson: *Refsiréttur Jónsbókar. (Jónsbóks strafferet)*. Lagastafir. Reykjavík 1967.

Noter:

- 1 Hildigunnur Ólafsdóttir, Sigrún Júlíusdóttir og Þorgerður Benediktsdóttir: Ofbeldi í íslenskum fjölskyldum. (Vold i islandske familier). Geðvernd, ársrit Geðverndarfélags Íslands (Islands forening for mentalhygiejnes årsskrift), 17. árgang 1982, s. 7-31.
- 2 Ifølge islandsk ret er salg af seksuelle ydelser (prostitution) strafbart, jf. det følgende. De prostituerede er oftest kvinder og derfor gerningsmænd, hvad angår denne lovovertrædelse. Men mange anser til trods herfor de kvindelige prostituerede som ofre, eftersom de i fleste tilfælde er kommet ind i denne virksomhed på grund af social nød.
- 3 Drífa Snædal: Kynlífsmarkaður í mótun. (Sekusalmarked i udformning), s. 54.
- 4 Grágás er en fællesbetegnelse for lovsamlinger eller lovregistre fra den gamle islandske fristats tid 930-1262.
- 5 Skóggangur var den hårdeste straf ifølge Grágás. Den indebar fratagelse af alle rettigheder i samfundet. En skógarmaður (skovmand) var fredløs hvor som helst, og dusør var udsat for hans hoved. Man måtte ikke give ham føde, færgе eller hjælp på nogen måde, og hans ejendele blev konfiskeret.
- 6 Fjörbaugsgarður var en straf, der gik ud på konfiskation af den dømtes ejendele og udvisning af landet i 3 år.
- 7 Lúðvík Ingvarsson: Refsingar á Íslandi á þjóðveldistímanum. (Straf i Island i fristatens tid), s. 96.
- 8 Jónsbók, Mannhelgi (Retslig sikret personlig sikkerhed), 2. kap., s. 39.
- 9 Jónsbók, Mannhelgi (Retslig sikret personlig sikkerhed), 2. kap., s. 38-39 og Þórður Eyjólfsson: Refsiréttur Jónsbókar. (Jónsbóks strafferet), Lagastafir, s. 52.
- 10 Þórður Eyjólfsson: Refsiréttur Jónsbókar. (Jónsbóks strafferet), Lagastafir, s. 52-53.
- 11 Danske lov, s. 304.
- 12 Danske lov, s. 322.
- 13 I det følgende omtales den almene straffelov nr. 19, fra den 12. februar 1940 som straffeloven.
- 14 Se H. 1984:678. En mand blev sigtet for at have voldtaget en pige og forsøgt at voldtage en anden den samme nat. Han tilstod overtrædelserne, men kravet om varetægtsfængsling af ham blev afvist i underretten, eftersom klausul om efterforskningsinteresser og sandsynlig straf for overtrædelserne ikke ansås for at være opfyldt. Et flertal af dommerne i Højesteret anså derimod, at efterforskningsinteresserne krævede varetægtsfængsling, selv om manden havde

tilstået overtrædelserne, og de anerkendte derfor kravet om varetægtsfængsling. Mange mente, at retten havde givet efter for den pression og vrede, som opstod i samfundet i kølvandet på underrettens afvisning.

- 15 Skýrsla nauðgunarmálanefndar. (Voldtægtsudvalgets betænkning). Udgiver: Justitsministeriet. Reykjavík 1989.
- 16 Jónatan Þórmundsson: Vændi. (Prostitution). Morgunblaðið 20. marts 1980, s. 20-21.
- 17 Skýrsla dómsmálaráðherra lögð fyrir Alþingi á 126. löggjafarþingi 2000-2001. (Rapport for Justitsministeren fremlagt for Altinget på den 126. lovgivende forsamling 2000-2001), s. 27.
- 18 Altingstidende 1939, A-del, s. 389.
- 19 Altingstidende 1991-92, A-del, s. 791.
- 20 H. 1954:695 (To mænd medvirkede ofte som mellemmand til, at soldater og udenlandske sømænd kom i kontakt med piger til løsagtighed og drikkeri, og skaffede et værelse i det øjemed og fik i stedet alkohol, cigaretter og "deltagelse i knaldet"). H. 1955:47 og H. 1955:53 (Tilalte i begge domme var kvinder, der lejede værelser ud for én nat ad gangen, og hvor sex mod betaling fandt sted).
- 21 I straffelovens § 71 nævnes forudsætningerne for, at dommen for mandens tidligere strafbare handling har gentagelsesvirkning, når straffen for hans senere strafbare handling udmåles. Forudsætningerne er følgende: Der skal være bestemmelser i loven om forhøjet straf eller strengere retsfølger i gentagelsestilfælde; den sigtede skal være dømt skyldig eller være straffet for en strafbar handling, der har gentagelsesvirkning for den senere strafbare handling; den sigtede skal være fyldt 18 år, da han begik den første strafbare handling; der skal ikke være gået mere end 5 år, siden han afsonede sin tidligere straf.
- 22 Vændi á Íslandi og félagslegt umhverfi þess. (Prostitution i Island og dets sociale miljø), s. 9.
- 23 Se nu § 23 i politivedtægt for Reykjavík kommune hvor der står: "Hvor det er tilladt at vise stripdans i en natklub (stripklub), skal man tilsikre, at opvisningen foregår i rummelige lokaler, og det er ikke tilladt at gå rundt blandt tilskuerne. Alle former for private shows er forbudt."
- 24 Drífa Snædal: Kynlífsmarkaður í mótun. (Sexmarked i udformning), s. 27. Ifølge oplysninger i rapporten er (året 2003) der fire nøgendanssteder, der drives offentligt i Island. Foruden to i Reykjavík, er der én i Kópavogur og en anden i Keflavík.
- 25 Drífa Snædal: Kynlífsmarkaður í mótun. (Sexmarked i udformning), s. 29.
- 26 Altingstidende 1991-92, A-del, s. 5043.
- 27 Altingstidende 1991-92, A-del, s. 5084.
- 28 Altingstidende 1991-92, A-del, s. 5084, Altingstidende 1991-92, B-del, s. 1350-51 og s. 8668-69. Se også en rapport fra justitsministeriet om sammenligning af lovmiljøet i Island og andre steder i Norden, s. 27.
- 29 Den norske regering har drøftet spørgsmålet om kriminalisering af seksuelle ydelser og besluttet at man ikke skal kriminalisere køb af seksuelle ydelser i Norge. Grundlaget for denne beslutning er rapporten: Sexkjöp i Sverige og Nederland – reguleringer og erfaringer. Rapport fra arbejdsgruppe om rettslig regulering av kjøp av seksuelle tjenester. Avgitt 8. oktober 2004.

Adresse:

Det juridiske fakultet

Islands Universitet

IS-101 Reykjavík

rb@hi.is